

Upgrading Local Identity to Develop Innovative Silk Products for Creating a Community in Ban Han Sub-district, Kasetsomboon District, Chaiyaphum Province

Chotika Singhatep¹, and Saowanee Janthsung²

^{1,2}Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University Thailand

E-mail: pukkysinghatep@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2459-7667>

E-mail: Saowanee.JanThsung@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0798-5831>

Received 10/10/2024

Revised 18/10/2024

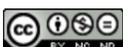
Accepted 18/11/2024

Abstract

Background and Aims: The weaving of Ban Han Sub-district Community, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province, is considered a prominent community. There are various patterns designed from ideas and beliefs. In addition, mudmee patterns are created from various things around to design fabric patterns, which have been passed down since ancient times. And there is the development of fabrics until they are famous and well-known today. This research aims to enhance local identity to develop innovative silk products to create economic value for the Ban Han Sub-district Community, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province.

Methodology: This qualitative research focuses on using data collection processes to gain in-depth information using the Participatory Action Research (PAR) method, a research model that combines action research and participatory research. The researcher collected data from in-depth interviews with key informants involved in silk products, community leaders, local scholars, civil servants, and community culture scholars. The research instruments used were semi-structured interviews and focus group discussions to develop innovative silk products in Ban Han Subdistrict with local identity for commercial purposes and to promote the creation of economic value in the Ban Han Subdistrict community, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province.

Results: It was found that the expertise and skills of the silk weavers tend to weave traditional patterns and adapted patterns according to market needs. Therefore, to create their own local identity, the silk weavers believe that using things around them, such as the name of the sub-district, to create patterns and combine them with various patterns according to the needs of the product user groups, adding patterns of the sub-district name to remind product users or recipients of the silk from Ban Han Sub-district, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province, and designing silk products to meet the needs of various user groups, such as being able to be used on infants and having properties to prevent insects from the smell of herbs, etc. In designing silk products, it is currently well known that the use of chemicals or additives that are not made from nature often has negative effects on health and the environment. Most people in society have begun to pay attention to using natural materials, including clothing and clothing made from

natural materials. Protection from insect bites, such as mosquitoes, flies, and fruit flies, can be prevented by using herbs instead of using drugs or chemicals.

Conclusion: Developing the silk production process of Ban Han Sub-district with local identity. Whether it is tools and equipment used in weaving, the silk weavers have developed and improved the weaving process, whether it is the silk pattern design process that combines and adapts patterns according to market needs. And combined with the unique patterns of Ban Han Subdistrict.

Keywords : Identity; Locality; Innovation; Silk; Value Creation

การยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

โชติกา สิงหาเทพ¹ และ เสาวนีย์ จันทสังข์²

^{1, 2} คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การทอผ้าของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ นับว่าเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่น ซึ่งมีการออกแบบลวดลายต่างๆ ที่มาจากความคิด ความเชื่อ อีกทั้งยังมีการคิดลายมัดหมี่จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมาออกแบบเป็นลวดลายผ้า ที่มีมาแต่โบราณสืบต่อกันมา และมีการพัฒนาเรื่องผ้าจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนาวัตกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ระเบียบวิธีการวิจัย: เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งเน้นการใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยที่ประยุกต์เอาการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมผสมเข้าด้วยกัน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างทอผ้า และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง และสนทนากลุ่มย่อย เพื่อพัฒนาวัตกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในเชิงพาณิชย์ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัย: พบว่า ความชำนาญ และความถนัดของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มักจะนิยมทอผ้าลวดลายดั้งเดิม และลวดลายประยุกต์ตามความต้องการของตลาด ดังนั้นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเอง กลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความเห็นว่า การนำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น ชื่อของตำบล มาประดิษฐ์เป็นลวดลาย และผสมผสานเข้ากับลวดลายต่างๆ ตามความต้องการของกลุ่มผู้ใช้สินค้า การเพิ่มลวดลายชื่อตำบลเข้าไปเพื่อให้ผู้ใช้สินค้า หรือผู้ที่ได้รับ คิดถึงผ้าไหมของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้ตอบโจทย์ความต้องการกับกลุ่มผู้ใช้ที่หลากหลาย เช่น สามารถนำมาใช้กับเด็กอ่อนได้ มีคุณสมบัติป้องกันแมลงจากกลิ่นสมุนไพร เป็นต้น ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว การใช้สารเคมี หรือสารปรุงแต่งที่ไม่ได้ผลิตจากธรรมชาติ มักจะส่งผลเสียต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้คนในสังคมส่วนใหญ่เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการใช้ธรรมชาติ รวมไปถึงเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่ผลิตจากธรรมชาติ และการป้องกันแมลงสัตว์กัดต่อย เช่น ยูง แมลงวัน แมลงหวี่ ก็สามารถนำสมุนไพรมาใช้ในการป้องกันได้ แทนการใช้ยา หรือสารเคมี

สรุปผล: การพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ในการทอผ้า ชาวบ้านกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการพัฒนาการปรับปรุงกรรมวิธีในการทอผ้า ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมที่มีการผสมผสานประยุกต์ลวดลายตามความต้องการของตลาด และผนวกเข้ากับลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของตำบลบ้านหัน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์; ท้องถิ่น; นวัตกรรม; ผ้าไหม; การสร้างมูลค่า

บทนำ

การทอผ้าและผลิตผ้าไหมของคนชัยภูมินั้น จากประวัติที่ได้รับการบอกเล่าและบันทึกไว้บอกว่า ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (จ.ศ. 1174) พ.ศ. 2360 กว่า 200 ปี ชาวชัยภูมิได้ผลิตผ้าไหมอย่างดีเป็นที่รู้จักตั้งแต่สมัยของ “พระยาภักดีชุมพล (แล)” เจ้าเมืองชัยภูมิ ที่ชาวชัยภูมิให้การเคารพเป็นอย่างสูง เป็นชาวเมือง เวียงจันทร์ ได้อพยพย้ายถิ่นฐาน มาตั้งเมืองที่เมืองชัยภูมิ ในสมัยนั้นต้องมีการส่งเครื่องบรรณาการไปถวายที่กรุงเทพฯ และเวียงจันทร์ ประเทศลาว และหนึ่งในเครื่องบรรณาการที่สำคัญ คือ ผ้าไหม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ชาวบ้านมี ภูมิปัญญา เรื่องของการทอผ้าไหมสะสมมาเป็นเวลาช้านาน และมีการพัฒนาเรื่องผ้า จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน

จากหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในบริเวณเมืองชัยภูมิ มีวัฒนธรรมการแต่งกาย การออกแบบลวดลายบนผืนผ้า โดยเฉพาะการทำลายผ้ามีหลายวิธี เช่นการมัดหมี่ การเก็บขิดยกลาย เป็นต้น ลายต่างๆที่ได้มานั้น เกิดจากทั้งความคิดและความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณสืบต่อกันมา ลายมัดหมี่ขอนแก่น ตามตำนานชาวบ้านเล่าว่า ผ้าไหมมัดหมี่ลายนี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก และ ท่านท้าวบุญมี ภรรยา ซึ่งเป็นชาวเมืองเวียงจันทร์เป็นข้าราชการ ในสำนักเจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทร์ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งเมือง ที่เมืองชัยภูมิ ซึ่งเป็นเมืองเก่าสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ท่านท้าวบุญมี เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องชาวด่านการถักทอผ้า ท่านได้สอนให้สตรีชาวชัยภูมิ รู้จักการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าไม่ว่าจะเป็นผ้าขิด ผ้าไหมมัดหมี่ การทำ ชิ้นคั้น การทอผ้าฝ้าย เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังได้สอนให้มีการประดิษฐ์ คิดลวดลายต่างๆ ขึ้นอีกไม่ว่าจะเป็นลายหมี่ข่อ หมี่คั้น หมี่เอี้ยวเยี้ยวควาย และมีลายผ้ามัดหมี่อื่นๆ อีกมากมาย เนื่องจากชาวชัยภูมิเป็นผู้ที่มีศิลปะในตัวเอง จึงได้คิดลายมัดหมี่ จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว มาออกแบบเป็นลายผ้า เช่น ลายรูปตะขอ เกิดจากการดักน้ำขึ้นมาจากบ่อในสมัยก่อนต้องใช้ตะขอที่ทำจากไม้ไผ่ ก็นำเข้ามาประยุกต์และออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหม ต่อมามีการดัดแปลง ให้มีลวดลายสวยงาม แปลกออกไปตามจินตนาการแต่ยังคงอนุรักษ์ลายรูปตะขอไว้ จนเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ของชัยภูมิ ผ้าไหมลายหมี่คั้นขอนแก่น เป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำ หมี่คั้นลายโบราณที่เป็นลายพื้นฐานมารวมกับ ลายมัดหมี่ขอนแก่นที่มีการประยุกต์มาจาก ลายขอซึ่งเป็นลายดั้งเดิม แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดหลังผ้าลายหมี่คั้น ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน (ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ ผ้าไหม)

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชาวตำบลบ้านหัน มีการผลิตสินค้าทางด้านสิ่งทอที่มีความโดดเด่น และมีความสื่อถึงอัตลักษณ์ของชาวตำบลบ้านหัน ลวดลายการทอผ้าไหมที่มีลวดลายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวตำบลบ้านหัน อีกทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชาวตำบลบ้านหันจะเป็นลักษณะการนำวิถีชีวิตประจำวันมาประยุกต์ใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้มีความสวยงาม และโดดเด่นที่จะนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไหม แต่ผลิตภัณฑ์ที่ชาวตำบลบ้านหันผลิตออกมานั้น ยังขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่มีความทันสมัย และยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งเกิดจากการขาดการส่งเสริมการพัฒนาที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหม การพัฒนารูปแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน มีความหลากหลาย สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว และยังขาดช่องทางการตลาดที่หลากหลาย รวมถึงการปรับตัวในยุคสังคมออนไลน์

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงนำมาสู่คำถามการวิจัยในครั้งนี้ คือ อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในลวดลายผ้าไหมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะนำมาสู่การสังเคราะห์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อย่างไร และการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์ เพื่อส่งเสริมการสร้าง

มูลค่าทางเศรษฐกิจจะมีรูปแบบอย่างไร นอกจากนี้จะมีแนวทางอย่างไรที่จะยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบล บ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำไปสู่การขยายผลการยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของ ชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทาง เศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่สำคัญ ดังนี้ แนวคิดอัตลักษณ์

การได้มาซึ่งอัตลักษณ์ เป็นการค้นหาจากฐานทุนของชุมชน ด้วยกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของ ชุมชนพื้นที่นั้นๆ ซึ่งมีความสำคัญและเป็นเครื่องบ่งชี้ยืนยันคุณลักษณะเฉพาะ สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ สภาพแวดล้อม สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมถึงรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนที่เหมาะสม ตามแต่ละสภาพบริบทที่แตกต่างกันไป สามารถนำไปประยุกต์ใช้สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และเป็นแนวทางในการ พัฒนาต่อยอดที่เป็นรูปธรรม สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2558) ได้อธิบายถึงคำว่า อัตลักษณ์ (อ่านว่า อัต-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัต (อัต-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว การสร้างอัต ลักษณ์ชุมชนขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ ขึ้นอยู่กับบริบทของท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันออกไป คนในท้องถิ่นจึง ต้องร่วมกันพิจารณา เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของตนเอง (ธนภัส สนธิรักษ์ และ คณะ, 2566)

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ ยังคงเป็นเรื่องการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่มีหลากหลายรูปแบบ ในขณะที่อัตลักษณ์ยังมีความเกี่ยวข้องกับ ความ เป็นตัวตนด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงของชุมชนพื้นที่นั้นๆ จาก การค้นหาจากฐานทุนชุมชน ด้วยกระบวนการที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกัน นำมา ซึ่งการต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ และความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมประสบการณ์ ผ่านการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ได้คิดค้นและพัฒนาสืบต่อกันจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2564 : 2) จากการเรียนรู้ สังเกต ทดลอง ลองผิดลองถูกหรือการปฏิบัติที่สั่งสมเป็นประสบการณ์ในการปรับตัว และดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการ พัฒนาถ่ายทอดสืบต่อกันมา (หนึ่งฤทัย ไชยเดช, 2554 : 13)

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ที่เกิดจากการดำเนินชีวิต เพื่อใช้ในการแก้ไข ปัญหา ผ่านกระบวนการคิดค้นและปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งได้รับการ ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และมีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ตามบริบทที่มีความ

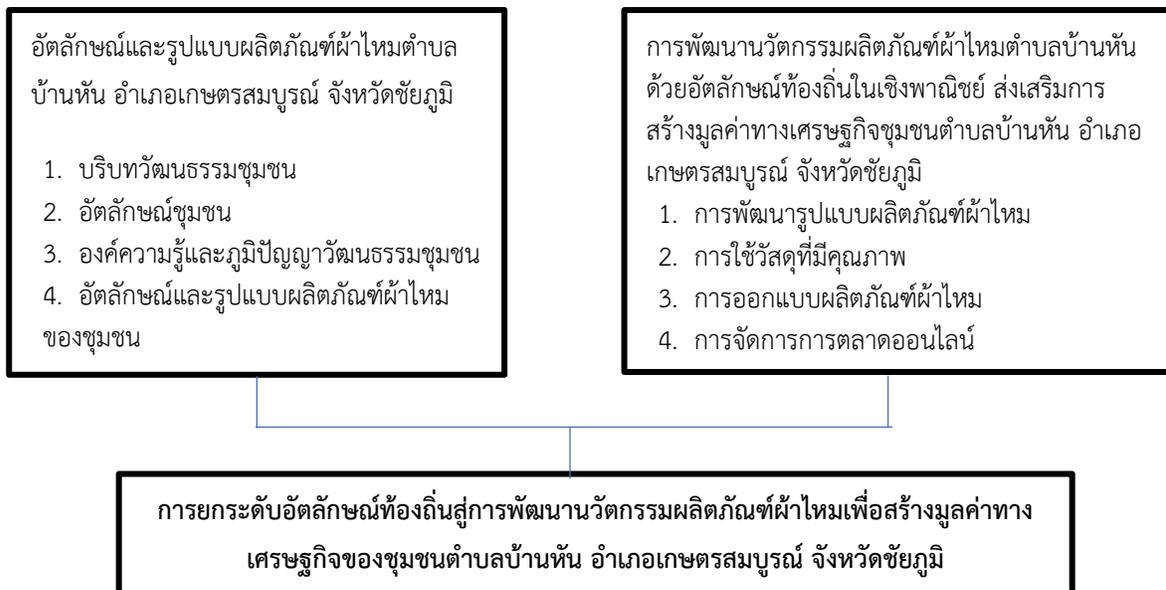
แตกต่างกันไป อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน และเป็นพื้นฐานสำคัญของทุนชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในปัจจุบันการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองของชุมชนโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานทุนของชุมชนที่สำคัญมาบูรณาการให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบันเชื่อมโยงสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องดำเนินการควบคู่กันไปเป็นการพยายามสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ทหาวิธีแก้ไขหรือคำตอบใหม่ นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อีกทั้งต้องมีการเลือกใช้วัสดุและหลักในการออกแบบ เข้าใจการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ และองค์การศึกษาการยอมรับของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อสามารถปรับปรุง แก้ไข และทำให้ผลิตภัณฑ์ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (ทริกา สระทองคำ และคณะ 2565 : 245) ซึ่งจะต้องมีผลให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้ใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้มากที่สุด นั่นหมายความว่า ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนามีความพึงพอใจมากกว่าความพึงพอใจต่อการใช้ผลิตภัณฑ์เดิม การปรับปรุงหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการแข่งขัน สร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสามารถทำให้มีโอกาสในการทำกำไรสูงขึ้น อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมตลาดเดิมให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้ามากขึ้น อีกทั้งการกำหนดราคาที่เหมาะสม โดยที่กล่าวมานี้ต้องอาศัยการนำเอา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการธุรกิจ

ในปัจจุบันการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นฐานทุนชุมชนสู่การสร้างรายได้ยกระดับเศรษฐกิจชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อยู่ในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้ฐานทุนชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับบริบทการใช้ชีวิตของคนในยุคปัจจุบันและสามารถแข่งขันในตลาดได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นการใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยที่ประยุกต์เอาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ผสมเข้าด้วยกัน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยครอบคลุมเรื่องตามลำดับดังนี้

ระยะที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อสังเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

1.1 แหล่งข้อมูล

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ช่างทอผ้า และ นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ มีทั้งหมด 17 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้คัดเลือกมา จำนวน 4 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน และประชาชนชาวบ้านด้านการทอผ้าไหม ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านหัน หมู่ 4 บ้านหัน หมู่ 5 บ้านหัน และหมู่ 6 บ้านนกกะเทียม และช่างทอผ้าจากส่วนงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 4 คน

1.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview Form) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1)-ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ สัมภาษณ์ 2)ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัด ชัยภูมิ ประกอบด้วย บริบทวัฒนธรรมชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาวัฒนธรรมชุมชน อัต ลักษณ์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชน และ3)ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.3 การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานกับผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีความสนใจและเชี่ยวชาญด้านการทอผ้าไหม และยังคงประกอบ อาชีพทอผ้าไหม มีความรู้ความเข้าใจในบริบทวัฒนธรรมชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ และยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยจนเสร็จสิ้นกระบวนการ

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เกี่ยวกับอัต ลักษณ์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

1. บริบทวัฒนธรรมชุมชน
2. อัตลักษณ์ชุมชน
3. องค์ความรู้และภูมิปัญญาวัฒนธรรมชุมชน
4. อัตลักษณ์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของชุมชน

ระยะที่ 2 สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในเชิงพาณิชย์ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

1.1 แหล่งข้อมูล

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ข้าราชการ และนักวิชาการด้านวัฒนธรรม ชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จากทั้งหมด 17 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจำนวน 4 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน และประชาชนชาวบ้านด้านการทอผ้าไหม ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านหัน หมู่ 4 บ้านหัน หมู่ 5 บ้านหัน และหมู่ 6 บ้านนกกเอี้ยงเก่า และข้าราชการจากส่วนงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 6 คน และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 4 คน

1.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามที่ใช้เป็นแนวทางเพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ 1)การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม 2)การใช้วัสดุที่มีคุณภาพ 3)การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม และ4)การจัดการการตลาดออนไลน์

1.3 การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมี จำนวน 30 คน ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจำนวน 4 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชน และประชาชนชาวบ้านด้านการทอผ้าไหม ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านหัน หมู่ 4 บ้านหัน หมู่ 5 บ้านหัน และหมู่ 6 บ้านนกกเอี้ยงเก่า และข้าราชการจากส่วนงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน และนักวิชาการด้านวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 4 คน

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ 1)การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม 2)การใช้วัสดุที่มีคุณภาพ 3)การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม และ4)การจัดการการตลาดออนไลน์

ระยะที่ 3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อค้นหาประเด็นร่วมกับผู้เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ข้าราชการและนักวิชาการด้านวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการคิด ออกแบบ และได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) เพื่อยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ สรุปและนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในลักษณะของการพรรณนาตามเนื้อหาสาระที่สำคัญ และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

1.1 แหล่งข้อมูล

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคัดเลือกอาสาสมัครเพื่อเป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 10 คน

1.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1)การวางแผน ผู้วิจัยและอาสาสมัคร 2)การปฏิบัติการ 3)การติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง และ4)การสะท้อนผลการปฏิบัติ

1.3 การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการค้นหาประเด็นร่วมกับอาสาสมัคร จำนวน 10 คน ตามขั้นตอน ดังนี้

1) การวางแผน

- ร่างแผนปฏิบัติการโดยผู้วิจัยและอาสาสมัคร
- นำเสนอแผนปฏิบัติการแก่ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อขอความเห็นชอบสู่การปฏิบัติ

2) การปฏิบัติการ

- กำหนดผู้รับผิดชอบ และดำเนินการตามแผน
- ปฏิบัติการตามกิจกรรมต่างๆ

3) การติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง

4) การสะท้อนผลการปฏิบัติ

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปและนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในลักษณะของการพรรณนาตามเนื้อหาสาระที่สำคัญ และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

อัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ หากมองถึงความโดดเด่นที่จะบ่งชี้ความเป็นตัวตนของชุมชน หรือการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนยังไม่มีการคิดค้น แต่หากมองย้อนกลับไปถึงบริบทความเป็นมาของชุมชนโดยรวม พบว่า การผสมผสานลวดลาย ไม่ว่าจะเป็นลวดลายดั้งเดิม ลวดลายตามต้องการของตลาด และรวมไปถึงลวดลายที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจนำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น เชื้อตำบลที่มาจากชื่อของพืชพันธุ์ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มีจำนวนมากในบริเวณชุมชน (ต้นตะหนิน หรือ ต้นหนามหัน) (*Acacia comosa* Gagnep) มาใช้ในการผสมผสานลวดลาย

การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในเชิงพาณิชย์ส่งเสริมการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ความชำนาญ และความถนัดของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มักจะนิยมทอผ้าลวดลายดั้งเดิม และลวดลายประยุกต์ตามความต้องการของตลาด ดังนั้นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเอง กลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความเห็นว่า การนำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น ชื่อของตำบล มาประดิษฐ์เป็นลวดลาย และผสมผสานเข้ากับลวดลายต่างๆ ตามความต้องการของกลุ่มผู้ใช้สินค้า การเพิ่มลวดลายชื่อตำบลเข้าไปเพื่อให้ผู้ใช้สินค้า หรือผู้ที่ได้รับ คิดถึงผ้าไหมของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

อีกทั้งยังสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าจากภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งจากการสังเกตของชาวบ้านที่พบว่า ผ้าที่นำมารองนอนในขณะที่ทอสมุนไพรอยู่นั้น หลังจากทำการย่างไฟเสร็จแล้ว นำผ้าชิ้นนั้นไปซักทำความสะอาดก็ยังคงมีกลิ่นหอมของสมุนไพรติดอยู่ จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าไหม หรือผ้าฝ้ายที่สวมใส่ แทนการใช้น้ำหอมอบลงบนผ้า ซึ่งจะเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าได้อีกทางหนึ่ง

การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้ตอบโจทย์ความต้องการกับกลุ่มผู้ใช้ที่หลากหลาย เช่น สามารถนำมาใช้กับเด็กอ่อนได้ มีคุณสมบัติป้องกันแมลงจากกลิ่นสมุนไพร เป็นต้น ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว การใช้สารเคมี หรือสารปรุงแต่งที่ไม่ได้ผลิตจากธรรมชาติ มักจะส่งผลเสียต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้คนในสังคมส่วนใหญ่เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการใช้ธรรมชาติ รวมไปถึงเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่ผลิตจากธรรมชาติ และการป้องกันแมลงสัตว์กัดต่อย เช่น ยุง แมลงวัน แมลงหวี่ ก็สามารถนำสมุนไพรมาใช้ในการป้องกันได้ แทนการใช้ยา หรือสารเคมี ความนิยมของคนยุคใหม่ มีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และสิ่งทอ

ธรรมชาติมากขึ้น อันเป็นผลมาจากปัญหาสุขภาพที่ส่งสมมาได้ส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น โรคภูมิแพ้ ที่มีมากขึ้นอย่างแพร่หลาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ดังนั้น การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีความอ่อนโยน จึงเป็นทางเลือกที่คนกลุ่มเลือกใช้ จึงทำให้การผลิตผ้าไหมซึ่งเป็นเส้นใยธรรมชาติ การย้อมสีธรรมชาติ การอบกลืนสมุนไพรเพื่อช่วยในการป้องกันแมลง ได้รับความนิยมนอกจากกลุ่มผู้ใช้สินค้า

อีกทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มผู้ใช้สินค้า ซึ่งผ้าไหมในอดีต จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้เพื่อการสวมใส่ ออกงานเป็นทางการ มากกว่าจะใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อประโยชน์ใช้สอยอย่างอื่น แต่ในปัจจุบัน ภาพเหล่านี้จะหมดไปจากการประยุกต์ใช้ผ้าไหม เพื่อประโยชน์การใช้สอยที่หลากหลาย เช่น ผ้าป้องกันแมลงสัตว์กัดต่อย (ยุง แมลงวัน เป็นต้น) และสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องประดับ ผ้าคลุมไหล่ที่ไม่ใช่เพียงแค่ผ้าคลุมไหล่ แต่เป็นผ้าคลุมไหล่ที่ป้องกันยุงกัดได้ เป็นต้น นอกจากการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลายแล้ว ยังคงต้องคำนึงถึงการกำหนดราคาที่มีความย่อมเยา สามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น มีให้เลือกหลากหลายรูปแบบ มีให้เลือกหลากหลายราคา สำหรับผู้ที่มีงบน้อยก็สามารถที่จะเป็นเจ้าของสินค้าเหล่านั้นได้

การจัดการตลาดออนไลน์ นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมในชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการใช้แพลตฟอร์มการตลาดออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาต่อยอด และเป็นช่องทางในการกระจายสินค้า และการประชาสัมพันธ์สินค้าอีกทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการตลาดออนไลน์ ถึงแม้จะมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์อย่างมากต่อชุมชน ก็ยังคงพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานด้านนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ นั้นหมายความว่า กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่มีความถนัดในการใช้เทคโนโลยี ถึงแม้จะได้รับการอบรมไปแล้ว แต่หากขาดความต่อเนื่อง หรือเกิดการทิ้งช่วงในการดำเนินงานดังกล่าว แพลตฟอร์มต่างๆ ที่เป็นช่องทางออนไลน์ ก็จะมี และเจียบหายไป

แนวทางในการพัฒนาช่องทางทางการตลาดออนไลน์ให้กับชุมชน ควรมีการดำเนินการโดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกันกับหลายฝ่าย เช่น หากเป็นการดำเนินงานด้านการตลาดออนไลน์ โดยชุมชนเองควรสร้างความร่วมมือกับโรงเรียน ซึ่งจะมีเด็กนักเรียน นักศึกษา หรือบุคลากร ที่จะเข้ามาเป็นเครือข่ายร่วมมือในการขับเคลื่อนการสร้างและพัฒนาแพลตฟอร์มการตลาดออนไลน์ให้กับชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และยังมีเข้าใจบริบทของชุมชนได้เป็นอย่างดีในการประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในชุมชน

การยกระดับอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ การพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมตำบลบ้านหันด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ในการทอผ้า ชาวบ้านกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการพัฒนาการปรับปรุงกรรมวิธีในการทอผ้า ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหม ที่มีการผสมผสานประยุกต์ลวดลายตามความต้องการของตลาด และผนวกเข้ากับลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของตำบลบ้านหัน (ลายดอกหัน)

กระบวนการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มผู้ใช้สินค้า ให้สามารถนำไปใช้ได้หลากหลาย ให้มีความสำคัญตั้งแต่กระบวนการพัฒนาลวดลายที่มีการผสมผสานลวดลายดั้งเดิม ลวดลายประยุกต์ตามความต้องการของผู้ใช้ ผนวกเข้ากับลวดลาย อัตลักษณ์ชุมชน (ลายดอกหัน) และการนำภูมิปัญญาการย้อมสีธรรมชาติใช้ในการอบผ้าด้วยกลืนสมุนไพร เพื่อเพิ่มมูลค่าและประโยชน์ใช้สอยที่มากขึ้น

2. การใช้วัสดุที่มีคุณภาพ กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ให้มีความสำคัญกับการเลือกใช้วัสดุให้มีความเหมาะสมกับคุณภาพของสินค้า และการกำหนดราคา เช่น การคัดเลือกเส้นไหมที่จะใช้ในการทอจะต้องเรียบตลอดเส้นไม่เป็นปม มีความเหนียวและยืดหยุ่นได้ดี สะอาดไม่มีสิ่งปลอมปนบนเส้นไหม อีกทั้งการเลือกวัสดุค่านึงถึงต้นทุนในการผลิต เพื่อให้ผู้ใช้สินค้าได้รับสินค้าที่มีคุณภาพราคาไม่แพง จึงพยายามเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอันดับแรก

3. การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม มีการวางแผนแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ระบุปัญหา และระดมความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อสร้างต้นแบบที่เลือก จนกระทั่งตกผลึก ได้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่ออกแบบลวดลาย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ใช้สอยของผู้ใช้สินค้า

4. มีการกำหนดเป้าหมายทางการตลาด และเลือกช่องทางการตลาด รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์สินค้าที่เหมาะสมกับราคา การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ การส่งเสริมการขาย เพื่อแนะนำสินค้า อีกทั้งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยังสามารถยกระดับรายได้ทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ด้วยชุมชนเอง

อภิปรายผล

อัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ หากมองถึงความโดดเด่นที่จะบ่งชี้ความเป็นตัวตนของชุมชน หรือการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ยังไม่มีการคิดค้น แต่หากมองย้อนกลับไปถึงบริบทความเป็นมาของชุมชนโดยรวม พบว่า การผสมผสานลวดลาย ไม่ว่าจะเป็ลวดลายดั้งเดิม ลวดลายตามความต้องการของตลาด และรวมไปถึงลวดลายที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจนำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น ชื่อตำบลที่มาจากชื่อของพืชพันธุ์ต้นไม้นชนิดหนึ่งที่มีจำนวนมากในบริเวณชุมชน (ต้นตะหนิน หรือต้นหนามหัน (*Acacia comosa* Gagnep) มาใช้ในการผสมผสานลวดลาย การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ความชำนาญ และความถนัดของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มักจะนิยมทอผ้าลวดลายดั้งเดิม และลวดลายประยุกต์ตามความต้องการของตลาด ดังนั้นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเอง กลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความเห็นว่า การนำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น ชื่อของตำบล มาประดิษฐ์เป็นลวดลาย และผสมผสานเข้ากับลวดลายต่างๆ ตามความต้องการของกลุ่มผู้ใช้สินค้า การเพิ่มลวดลายชื่อตำบลเข้าไปเพื่อให้ผู้ใช้สินค้า หรือผู้ที่ได้รับ คิดถึงผ้าไหมของชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าจากภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งจากการสังเกตของชาวบ้านที่พบว่า ผ้าที่นำมารองนอนในขณะที่อบสมุนไพรอยู่นั้น หลังจากทำการย่างไฟเสร็จแล้ว นำผ้านั้นไปซักทำความสะอาดก็จะยังคงมีกลิ่นหอมของสมุนไพรติดอยู่ จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าไหม หรือผ้าฝ้ายที่สวมใส่ แทนการใช้ผ้าห่มอบลงบนผ้า ซึ่งจะเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา ผาแสง และคณะ (2560) ได้ศึกษา การศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอพื้นเมืองน่าน กรณีศึกษา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเฮี้ย ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองน่านสู่ท้องตลาด และ 2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการยกระดับและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองน่าน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพสมาชิกในกลุ่มให้สามารถผลิตสินค้าแบบใหม่ๆ เช่น ปลอกหมอนอิง พวงกุญแจ เคสโทรศัพท์มือถือ กระจเป่าลือรูปแบบต่างๆ ฯลฯ จากเศษผ้าทอที่เหลือใช้ และลวดลายของผ้าทอพื้นเมืองน่านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่ทางการตลาดให้กับกลุ่มได้ ตลอดจนสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับตนเองและครอบครัว โดยใช้ผ้าทอพื้นเมืองน่านได้ นอกจากนี้กระบวนการผลการดำเนินงาน ทำให้คนในพื้นที่มองเห็นคุณค่าของผ้าทอพื้นเมืองน่านมากขึ้น ว่าสามารถนำไปพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการของท้องตลาดได้ ในขณะที่เดียวกันทางวิทยาลัยชุมชน ในฐานะของผู้ทำการวิจัย สามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความต้องการพัฒนาต่อยอดเป็นหลักสูตรระยะสั้นด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอพื้นเมืองน่านในพื้นที่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรของท้องถิ่น คอยเป็นที่ปรึกษาให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในการใช้แพลตฟอร์มขายสินค้าออนไลน์

1.2 ควรจัดให้มีกระบวนการสืบสานการผลิตผ้าไหมอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น

1.3 ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาติดตามผลของการดำเนินการขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดผลกับชุมชนอื่นๆ เป็นวงกว้าง

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับช่องทางการตลาดออนไลน์ ที่สามารถนำไปสู่การดำเนินการได้อย่างแท้จริง และยั่งยืนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร. กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรวิจัยและพัฒนา งานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. Retrieved From : https://mediatank.doae.go.th/medias/file_upload/03-2024/13-1792291394744231.pdf
- ทริกา สระทองคำ . (2565). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ตอบสนองความต้องการลูกค้าในยุคอนาคต. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(1), 239-250. Retrieved From : <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/WTURJ/article/download/256818/174983/957726>
- ธนภัส สนธิรักษ์, สร้อยสุดา ณ ระนอง, ยุพกาฟู กุชิวา และกุลรัสมิภา เศรษฐเสถียร. (2566). การสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย. *วารสารศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 23(1), 570-585.
- ปวีณา ผาแสง และคณะ. (2560). *การศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอพื้นเมืองน่าน กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเฮี้ย ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน (รายงานการวิจัย)*. วิทยาลัยชุมชนน่าน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2558). *อัตลักษณ์ 16 มิถุนายน 2550*. Retrieved From : <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=อัตลักษณ์-๑๖-มิถุนายน-๒๕>
- หนึ่งฤทัย ไชยเดช. (2554). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน ด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อม ศึกษาของกลุ่มสตรีผู้นำชุมชนกรณีศึกษา หมู่บ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.